

**SZAKPOLITIKAI
AJÁNLÁSOK A
BEFOGADÁS
JAVÍTÁSÁRA**

Kezdeményező és vezető szervezet

EQUALITY NGO – Egyesület az aktív befogadásért és a megfelelő bánásmódért
Nem kormányzati szervezet
St. Mateja Matevski, 4/1-8 szám, Szkopje,
1000, Észak-Macedónia

Partnerek:

Integracja Alapítvány
NGO / Alapítvány
Cím: Dzielna 1, Varsó, 00-162,
Lengyelország

TENENET NGO
NGO / civil egyesület
Cím: Oravská 3083/4, Senec, 90301,
Szlovákia

Kézenfogva Alapítvány
NGO / Alapítvány
Cím: Lónyay u. 19., Budapest, 1093,
Magyarország

Fókuszterület/cél: Társadalmi fejlődés, a befogadó szemlélet előmozdítása a társadalomban, valamint a kisebbségek védelmének és megerősítésének kezelése

Ezen célzott tevékenységek révén az ID: CITIZEN projekt célja a kulturális, társadalmi és építészeti kirekesztés csökkentése, biztosítva, hogy a fogyatékossgal élő személyek a közép és kelet-európai 4 országban részt vehessenek a társadalmi és kulturális életben. A projekt eredményei összhangban állnak a Társadalmi Fejlődés fókusz célkitűzésével a befogadó szemlélet előmozdításában a társadalmakban, valamint a kisebbségek védelmének és megerősítésének kezelésében, továbbá az EU azon célkitűzéseivel, amelyek az esélyegyenlőség előmozdítását és a marginalizált csoportok megerősítését szolgálják.

A projektet a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatja.

A Nemzetközi Visegrádi Alap támogatja a civil társadalmi szervezetek közötti regionális együttműködést kapcsolataik fejlesztése, az ötletek cseréje és megosztása, valamint a kölcsönös megértés előmozdítása érdekében. Amikor Európai értékeket népszerűsítünk KözépEurópában, együtt dolgozunk egy jobban összekapcsolt jövő felé.

///

Kiadva: 2026. május

TARTALOMJEGYZÉK

1. Stratégiai irányelv a befogadó kormányzásért.....	4
2. Projektkörnyezet és módszertan	5
3. A tanulmányutak kulcsfontosságú tanulságai	6
3.1 Varsói tanulmányút – Lengyelország.....	6
3.2 Pozsonyi tanulmányút – Szlovákia.....	7
4. Összehasonlító elemzés: akadálymentességi rendszerek 4 országban.....	8
4.1 Lengyelország.....	8
4.2 Szlovákia	9
4.3 Magyarország	10
4.4 Észak-Macedónia.....	11
5. Szakpolitikai ajánlások	12
5.1 Építészeti akadálymentesség	12
5.2 Szabályozási és jogi keretek	12
5.3 Kormányzás és intézményi koordináció.....	13
5.4 Finanszírozás és megvalósítási mechanizmusok	14
5.5 Monitoring és elszámoltathatóság.....	14
6. Országok közötti tudásátadási modell.....	16
7. Következtetések és felhívás cselekvésre.....	17

1. STRATÉGIAI IRÁNYELV A BEFOGADÓ KORMÁNYZÁSÉRT

Akadálymentesség mint demokratikus követelmény és közfeladat

Az akadálymentesség nem különleges kiváltság, nem technikai kiegészítés, és nem a jóindulat önkéntes megnyilvánulása. Ez alapvető emberi jog és a demokratikus kormányzás alapvető felelőssége.

Annak ellenére, hogy jelentős előrelépések történtek a jogalkotás, a várostervezés és a közpolitika területén ÉszakMacedóniában, Lengyelországban, Magyarországon és Szlovákiában, a rendszerszintű kirekesztés továbbra is mindennapi valóság sok fogyatékossgal élő személy, idős ember és ideiglenes vagy helyzeti korlátozottsággal élő személy számára. Akadályok továbbra is fennállnak nemcsak az építészetben és az infrastruktúrában, hanem a kommunikációban, az irányítási rendszerekben, a közlekedésben, az oktatásban és a közszolgáltatásokban is. Az akadálymentesség ezért nem csupán technikai kérdés, hanem az egyenlőség, a méltóság, a részvétel és a demokratikus elszámoltathatóság kérdése.

Az ID: CITIZEN projekt megerősíti, hogy az akadálymentességnek ágazatokon átívelő közpolitikai prioritássá kell válnia, amely minden szinten beépül a tervezésbe, a kormányzásba, a beruházásokba és az intézményi gyakorlatba. Nem maradhat elszigetelt projektek vagy egyéni jóindulat függvénye. A fenntartható befogadás koordinált fellépést igényel a kormányok, önkormányzatok, közintézmények, szakmai szektorok és a civil társadalom részéről.

Ez a dokumentum három alapelven nyugszik:

Univerzális tervezés, mint alapkiindulás

A köztereket, épületeket, közlekedést, lakhatást, oktatást és digitális szolgáltatásokat úgy kell megtervezni vagy korszerűsíteni, hogy azok a lehető legszélesebb kör számára már a kezdetektől fogva használhatók legyenek.

„Semmit rólunk nélkülünk”

A fogyatékossgal élő személyeket és képviseleti szervezeteiket közvetlenül be kell vonni a tervezési, ellenőrzési és döntéshozatali folyamatokba.

Az akadálymentesség mint közös kormányzási felelősség

Az akadálymentességet be kell építeni a jogalkotásba, a területrendezésbe, a közbeszerzésbe, az oktatásba, a kultúrába, a közlekedésbe és a közberuházási politikákba.

Az ID: CITIZEN projekt megállapításai alapján felszólítjuk a kormányokat, a regionális és helyi hatóságokat, valamint a közintézményeket, hogy a következő 2–5 évben valósítsák

meg az alábbi prioritásokat:

- Az akadálymentesség, egyenlő esélyű hozzáférés integrálása az építési jogba, a területrendezésbe, a közbeszerzési és közberuházási rendszerekbe.
- Egységes akadálymentességi szabványok elfogadása, amelyek összhangban állnak az univerzális tervezéssel és az európai keretrendszerekkel.
- Stabil akadálymentességi finanszírozási mechanizmusok létrehozása, valamint a közfinanszírozás összekapcsolása a megfeleléssel.
- A végrehajtási, ellenőrzési és elszámoltathatósági mechanizmusok megerősítése.
- Az akadálymentesség beépítése a várostervezésbe, mobilitási rendszerekbe, lakáspolitikába és a közterek fejlesztésébe.
- Helyi akadálymentességi stratégiák, akadálymentességi koordinátorok és rendszeres monitoring eljárások bevezetése.
- Az együttműködés erősítése a hatóságok, a civil társadalom és a fogyatékossgal élő személyek szervezetei között.
- Az akadálymentesség alapvető minőségi követelményként való kezelése a közszolgáltatások, az oktatás, az egészségügy, a kultúra és a kommunikáció területén.
- Rendszeres akadálymentességi auditok biztosítása, valamint az épületek, szolgáltatások és digitális környezetek folyamatos fejlesztése.
- Befogadó szervezeti kultúrák előmozdítása képzések, részvétel és felhasználóközpontú szolgáltatástervezés révén.

Az akadálymentesség az egész társadalom számára előnyös. Erősíti az egyenlő részvételt, a társadalmi kohéziót, a demográfiai ellenálló képességet és a fenntartható fejlődést. A széttagolt és reaktív megközelítések ideje lejárt. Az akadálymentességnek mostantól a közirányítás és a demokratikus felelősség mérhető alapkövetelményévé kell válnia.

2. PROJEKTKÖRNYEZET ÉS MÓDSZERTAN

A „Policy Recommendations for Improved Inclusivity” (Szakpolitikai ajánlások a befogadás javítására) című kiadvány az „ID: CITIZEN – Solving Accessibility Challenges” projekt keretében készült, amelyet a Nemzetközi Visegrádi Alap támogat. A projekt közös kezdeményezésként hozza össze az Equality NGO-t (ÉszakMacedónia), az Integracja

Alapítványt (Lengyelország), a Kézenfogva Alapítványt (Magyarország) és a TENENET NGO-t (Szlovákia) annak érdekében, hogy azonosítsák a jó gyakorlatokat és erősítsék a szakpolitikai fejlesztéseket az akadálymentesség, a befogadó közterek, a kultúra, az oktatás és a társadalmi részvétel területén.

A dokumentum gyakorlati szakpolitikai eszközként szolgál nemzeti és helyi kormányzatok, közintézmények, várostervezők, kulturális és oktatási szereplők, civil társadalmi szervezetek és más érintettek számára. Egy közös regionális kihívásra reagál: az akadálymentességet egyre inkább elismerik a jogszabályok és a közbeszéd, azonban a megvalósítás továbbra is egyenetlen, és az akadályok továbbra is korlátozzák a fogyatékossgal élő személyek teljes részvételét.

Az ajánlásokat egy több országon átívelő együttműködési folyamat keretében dolgozták ki, amelyben 2026 márciusában és áprilisában minden partnerszervezet egy-egy szakértője vett részt. A módszertan ötvözte a varsói és pozsonyi tanulmányutak eredményeit, az érintettekkel folytatott konzultációkat, workshopok következtetéseit, kampánytapasztalatokat, nemzeti összehasonlító inputokat, valamint a releváns európai és nemzetközi gyakorlatok áttekintését.

A kiadvány ezért nem egyetlen országot mutat be teljes modellként, hanem gyakorlati, szakpolitikai irányultságú eszközt kíván nyújtani. Ehelyett az egyes kontextusokból átvihető elemeket azonosít, és reális lépéseket javasol a formális jogi elismeréstől a rendszeres megvalósítás, monitoring és elszámoltathatóság felé való elmozdulás érdekében.

3. A TANULMÁNYUTAK KULCSFONTOSÁGÚ TANULSÁGAI

3.1 Varsói tanulmányút – Lengyelország

A 2025. szeptember 1. és 5. között megrendezett varsói tanulmányút gyakorlati betekintést nyújtott abba, hogy az akadálymentesség miként integrálható a várostervezésbe, a közberuházásokba és az intézményi koordinációba. A nemzeti és városi szintű intézményekkel folytatott találkozók rámutattak arra, hogy az akadálymentesség akkor válik hatékonyabbá, ha azt a főáramú közpolitika részének tekintik, nem pedig elszigetelt technikai beavatkozásnak.

A varsói látogatás legfontosabb tanulsága az állami hatóságok és a szakértő civil szervezetek közötti együttműködés értéke volt. Az Integracja Alapítvány tevékenysége – beleértve a minősítési rendszereket és a tanácsadói támogatást – bemutatta, hogyan segíthetnek a civil szervezetek a jogi és tervezési szabványok gyakorlati fejlesztésekké alakításában. A helyszíni látogatások azt is megmutatták, hogy az akadálymentesség összehangolható a fenntarthatósággal, az innovációval és a magas színvonalú tervezéssel a modern köz- és magáninfrastruktúrában. Találkozók zajlottak a Család-, Munkaügyi

és Szociálpolitikai Minisztérium, az Regionálispolitikai Alapok Minisztériuma, valamint Varsó Város Várostervezési Osztályának képviselőivel, ahol a résztvevők közvetlen betekintést nyertek abba, hogyan járulnak hozzá a minisztériumok, városi osztályok és más közintézmények az akadálymentesség fejlesztéséhez. Különös figyelmet kapott az intézményi koordináció szerepe az akadálymentességi intézkedések tervezésében, végrehajtásában és monitorozásában az egyes ágazatok között.

A Varsói Egyetemen tett látogatás rávilágított a dedikált akadálymentességi szolgáltatások fontosságára a felsőoktatásban. Összességében a varsói tapasztalatok megmutatták az önkormányzati akadálymentességi szabványok, a finanszírozási mechanizmusok, a szakértői minősítési rendszerek és az intézményi együttműködés jelentőségét, mint olyan eszközöket, amelyek más partnerországokban is alkalmazhatók.

3.2 Pozsonyi tanulmányút – Szlovákia

A 2025. november 10. és 14. között megrendezett pozsonyi tanulmányút az akadálymentességre fókuszált a területrendezésben, a közterekben, az építészeti oktatásban és a helyi kormányzásban. A közintézményekkel, érdekvédelmi szereplőkkel és önkormányzati képviselőkkel folytatott tapasztalatcserék rámutattak annak fontosságára, hogy az akadálymentességet a tervezés és az építésellenőrzés legkorábbi szakaszaiban integrálják.

Egy kulcsfontosságú tanulság a Pozsonyi Nemzeti Várostervezési Hivatalból származott, ahol a résztvevők megismerkedtek a közterek és középületek akadálymentességére vonatkozó jogalkotási és szabályozási megközelítésekkel. A Szlovák Műszaki Egyetem Építészeti és Formatervezési Karán tett látogatás bemutatta az univerzális és akadálymentes tervezés beépítésének hosszú távú értékét a jövő építészeinek és tervezőinek oktatásába.

A résztvevők fontos eszmecserében vettek részt egy volt európai parlamenti képviselővel és a sérülékeny csoportok jogainak régóta elkötelezett képviselőjével. Ez a találkozó rávilágított az erős érdekérvényesítés, az intézményi párbeszéd és a közéleti vezető szerep fontosságára abban, hogy az akadálymentesség társadalmi kérdésből szakpolitikai prioritássá váljon.

A Ružinov városrész alpolgármesterével, valamint az államtanácsossal és a Szociális Ügyek Bizottságának elnökével folytatott találkozók tovább gazdagították a tapasztalatcserét a befogadó helyi kormányzásról, a területrendezésről és az önkormányzatok társadalmi befogadásért viselt felelősségéről.

A záró látogatás a Gaudeamus – Šup integrációs iskolában, Štefan Tvarožek igazgatóval együtt, fontos oktatási dimenziót adott hozzá, és megerősítette azt a megértést, hogy a befogadást ágazatokon átívelően kell megközelíteni.

Az önkormányzati példák – beleértve a befogadó játszótereket és oktatási gyakorlatokat – megerősítették, hogy az akadálymentességet több szektoron keresztül kell kezelni: közterek, oktatás, kultúra, szolgáltatások és helyi kormányzás. A pozsonyi tapasztalatok különösen relevánsak azoknak az országoknak, amelyek a tervezési szakaszellenőrzésének erősítésére, a szakmai oktatás fejlesztésére és az önkormányzati felelősség növelésére törekednek a befogadás területén.

4. ÖSSZEHAISONLÍTÓ ELEMZÉS: AKADÁLYMENTESSÉGI RENDSZEREK 4 ORSZÁGBAN

ÉszakMacedóniában, Lengyelországban, Magyarországon és Szlovákiában az akadálymentességet már különböző jogi, szakpolitikai és intézményi keretrendszerek ismerik el. A fő közös kihívás nem a kötelezettségek teljes hiánya, hanem a formális elismerés és a következetes végrehajtás közötti szakadék. Az alábbi országösszefoglalók a jogi és szakpolitikai erősségekre, a megvalósítás fő hiányosságaira, valamint az egyes kontextusok legfontosabb átvehető tanulságaira összpontosítanak.

4.1 Lengyelország

Lengyelország többretegű akadálymentességi rendszert alakított ki, amely ötvözi a jogi kötelezettségeket, az állami finanszírozási mechanizmusokat, az EU által finanszírozott programokat, az aktív helyi önkormányzatokat és az erős civil társadalmi részvételt. Központi pillér az Állami Fogytékosügyi Rehabilitációs Alap (PFRON), amely stabil finanszírozási mechanizmust biztosít a munkahelyi adaptációk, társadalmi aktivizáció, segítő technológiák, lakhatási átalakítások és intézményi akadálymentességi fejlesztések számára. Ez Lengyelországot a régió egyik legerősebb példájává teszi a célzott akadálymentességi finanszírozás terén.

A közelmúltbeli jogi reformok, különösen 2019 után, erősebb kötelezettségeket vezettek be a közintézmények, az akadálymentességi koordinátorok és a panaszmechanizmusok számára. Lengyelország továbbá átültette az Európai Akadálymentességi Irányelvet (2025), kiterjesztve az akadálymentességi kötelezettségeket a termékekre és szolgáltatásokra is. Helyi szinten olyan városok, mint Varsó, Gdynia és Poznań önkormányzati akadálymentességi szabványokat dolgoztak ki, míg olyan szervezetek, mint az Integracja Alapítvány, a gyakorlati megvalósítást minősítési és tanácsadói tevékenységgel segítik. Például az Integracja Alapítvány olyan minősítési rendszereket dolgozott ki, mint az „Épület akadályok nélkül”, valamint szakmai erőforrásokat, például a „SWITCH to Inclusive Design 2.0” anyagot. Ezzel párhuzamosan a magánszektor is egyre aktívabb szerepet vállal, például a Business Accessibility Forum kezdeményezés révén, amely nagyvállalatokat és pénzügyi intézményeket hoz össze az akadálymentesség iránt érdeklődve.

Az akadálymentességi irányítás Lengyelországban intézményi struktúrák és az Európai Unió forrásainak stratégiai felhasználása révén támogatott. Az Akadálymentességi Tanács tanácsadói szerepet játszik a jogalkotás és szakpolitika alakításában, míg a koordináció formálisan a Regionális Politikai Alapok Minisztériumához tartozik. A nagyszabású EU-finanszírozású programok jelentősen felgyorsították az akadálymentességi fejlesztéseket, különösen a közinfrastruktúra és az intézményi kapacitásépítés területén. Az akadálymentességi kritériumokat egyre inkább beépítik a közbeszerzési és beruházási

folyamatokba, ami fokozatosan integrálja az akadálymentességet a főáramú szakpolitikai megvalósításba.

A fő kihívás továbbra is a széttagoltság. Az akadálymentességi szabványok országosan még nem teljesen egységesek, az építési jogszabályokat még nem korszerűsítették átfogóan az univerzális tervezés elveivel összhangban, és a végrehajtás ágazatonként és régióként eltérő. Lengyelország legfontosabb átvehető tanulsága a dedikált finanszírozás, az önkormányzati innováció és a strukturált civil részvétel kombinációja, míg legfontosabb figyelmeztetése az, hogy a finanszírozás és a jogi fejlődés erősebb standardizációt és nyomon követést igényel.

4.2 Szlovákia

Szlovákia az utóbbi időben jelentős jogalkotási átalakuláson ment keresztül a területrendezési és építési jog reformjai, valamint az uniós akadálymentességi joganyag átültetése révén. Ezek a reformok erősebb alapot teremtenek az akadálymentesség integrálására az engedélyezési, tervezési, építésellenőrzési és szélesebb körű szolgáltatási követelményekbe. A regionális építési hatóságok létrehozása és a strukturáltabb eljárások világosabb alapot biztosítanak a közfelügyelet számára.

Ezen túlmenően Szlovákia jogi keretét az uniós jog átültetése révén a szélesebb európai akadálymentességi politikával is összehangolta. Ez kiterjeszti az akadálymentesség hatókörét az épített környezeten túl a termékekre és szolgáltatásokra, kötelezettségeket vezetve be a magánszektor szereplőit, például digitális szolgáltatók, bankok és közlekedési szolgáltatók számára. A keretrendszer ellenőrzési mechanizmusokat is létrehoz, beleértve az ellenőrzéseket és a lehetséges szankciókat. Ez fontos elmozdulást jelent a túlnyomórészt ágazati megközelítéstől egy átfogóbb, rendszerszintű akadálymentességi szemlélet felé a társadalom különböző területein.

További probléma a jogi követelmények és a tényleges megfelelés közötti különbségben rejlik. Sok esetben az akadálymentességet minimális technikai kötelezettségként kezelik, nem pedig funkcionális vagy felhasználóközpontú koncepcióként. Ez olyan megoldásokhoz vezethet, amelyek formálisan megfelelnek a szabályozási kritériumoknak, de nem elégítik ki teljes mértékben a fogyatékosággal élő személyek valós igényeit. Az akadálymentességi elemek jelen lehetnek, de nem következetesen alkalmazzák azokat az épületek vagy környezetek minden részében, ami korlátozza gyakorlati használhatóságukat.

Kihívások jelentkeznek a monitoring és a végrehajtás területén is. Bár léteznek jogi ellenőrzési mechanizmusok, azokat nem mindig alkalmazzák rendszerszerűen. Az ellenőrzési folyamatok gyakran következtelenek, a szankciók viszonylag korlátozottak, és a végrehajtás inkább reakciós, mint proaktív jellegű.

Végül jelentős intézményi és tudásbeli hiányosságok is befolyásolják a megvalósítást. Az univerzális tervezés terén a szakértelem továbbra is korlátozott az építészek, tervezők és közintézmények körében, és gyakran hiányoznak a módszertani iránymutatások arra vonatkozóan, hogyan kell a gyakorlatban alkalmazni az akadálymentességi szabványokat. Emellett a fogyatékosággal élő személyek bevonása a tervezési és döntéshozatali folyamatokba még mindig nem intézményesült rendszeresen. Ennek eredményeként

az akadálymentességet gyakran technikai követelményként, nem pedig holisztikus, felhasználóközpontú megközelítésként valósítják meg.

Összességében Szlovákia erős példát mutat a jogi modernizáció terén, jól kidolgozott szabályozási kerettel, amely igazodik az európai szabványokhoz. A fő kihívás azonban ezen jogi rendelkezések következetes, magas színvonalú megvalósítása a kormányzás és a gyakorlat minden szintjén.

4.3 Magyarország

Magyarország rendelkezik az akadálymentesség formális jogi keretével, amely az esélyegyenlőségre, a fogyatékoságügyi jogokra és az épített környezet szabályozására épül.

Magyarország olyan formális jogi keretrendszer alakított ki az akadálymentesség területén, amely összhangban áll a nemzetközi esélyegyenlőségi és egyenlő hozzáférési elvekkel. Az akadálymentesség alapjait elsősorban az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékosággal élő személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, valamint az 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről, valamint a kapcsolódó végrehajtási rendeletek (beleértve az Országos Településrendezési és Építési Követelményeket – OTÉK) határozzák meg. Ezek a jogi eszközök meghatározzák az állam és a közszolgáltatók felelősségét az akadálymentes környezet biztosításában, különösen az épített környezet és a közszolgáltatások tekintetében.

Az akadálymentességi kötelezettségek leginkább az új építések, a nagyobb felújítások és az EU által finanszírozott közberuházási projektek esetében érvényesülnek. Ilyen esetekben általában beépítik az alapvető fizikai akadálymentességi elemeket, beleértve az akadálymentes bejáratokat, közlekedési útvonalakat, lifteket és vizesblokkokat.

A monitoring és szankcionálási mechanizmusok formálisan léteznek, de nem működnek rendszerszerű végrehajtási eszközként. Az építésügyi hatóságok jogosultak ellenőrizni az akadálymentességi követelményeknek való megfelelést az engedélyezési és használatbavételi eljárások során, azonban a gyakorlatban az ellenőrzések inkább a formális megfelelésre összpontosítanak, nem a tényleges használhatóságra vagy az átfogó akadálymentességre. Bár a szankciókat elméletileg alkalmazhatják építési vagy közigazgatási jog alapján, az akadálymentesség biztosításának elmulasztása ritkán jár közvetlen vagy azonnali jogi következményekkel. A végrehajtás nagyrészt egyéni panaszeljárásokra támaszkodik, beleértve az egyenlő bánásmód elvének megsértésére való hivatkozást, ami jelentős terhet ró az érintett személyekre, és nem generál megelőző, rendszerszintű hatást.

Egy hasznos pozitív példa a Művészetek Palotája (MÜPA) Budapest, ahol az akadálymentességet már a tervezési szakasztól integrálták, és azt akadálymentes közlekedési útvonalak, a nézőterekbe integrált kerekesszékes helyek, akadálymentes mellékhelyiségek, tájékoztatói rendszer és képzett személyzet támogatja. Ez azt bizonyítja, hogy az akadálymentesség átfogó szolgáltatási élményként valósítható meg, ha a finanszírozás, a tervezés és az intézményi elkötelezettség összhangban van.

Mindazonáltal Magyarországon az akadálymentesség nagyrészt projekt- és finanszírozásvezérelt marad. A meglévő épületekre nem vonatkoznak kellően erős

korszerűsítési kötelezettségek, a végrehajtás túlságosan az egyéni panaszokon alapul, és az információs, kommunikációs, kognitív és digitális akadálymentességet nem kezelik olyan következetesen, mint a fizikai hozzáférést. A jelenlegi szabályozás inkább lehetőségeket biztosít, mint garanciákat az akadálymentességre. Érdemi előrelépés leginkább ott tapasztalható, ahol a jogi kötelezettségek stabil finanszírozással, szakmai szakértelemmel és intézményi elköteleződéssel párosulnak. Magyarország átvehető értéke az akadálymentességben rejlő potenciál bemutatása nagy beruházások során, ugyanakkor figyelmeztet arra is, hogy a projektalapú előrelépés nem helyettesítheti a rendszerszintű végrehajtást és monitoringot.

4.4 Észak-Macedónia

Észak-Macedónia jelentős jogi és szakpolitikai alapokkal rendelkezik az akadálymentesség terén. A releváns jogi eszközök közé tartozik az Építési törvény, a Várostervezési törvény, a Várostervezési szabályzat, valamint a Diszkrimináció megelőzéséről és azzal szembeni védelemről szóló törvény. A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól szóló ENSZegyezmény 2011-es ratifikálása tovább erősítette az akadálymentesség nemzetközi emberi jogi keretét.

A nemzeti keret egyik erőssége, hogy az akadálymentesség nem csupán egyedi épületekre korlátozódik. Kapcsolódik a várostervezéshez, közterekhez, közlekedési útvonalakhoz, szolgáltatásokhoz és az egyenlőséghez is. Ez lehetővé teszi, hogy az akadálymentességet ne csupán technikai követelményként, hanem az egyenlő részvétel és a közfelelősség kérdéseként értelmezzék.

Az egyik fő gyengeség a központi szintű operatív megvalósítás hiánya. A minisztériumok és állami szervek nem mindig alakítják át a jogi kötelezettségeket gyakorlati eszközökké, mint például ágazati iránymutatások, műszaki útmutatók, mérhető szabványok, költségvetési források vagy monitoring keretrendszerek. E működési réteg nélkül még a jó jogszabályok is nagyrészt deklaratívak maradhatnak.

A fő kihívás a megvalósítás. A jogi kötelezettségeket nem mindig fordítják le gyakorlati eszközökre, például ágazati iránymutatásokra, műszaki utasításokra, költségvetési sorokra, monitoring indikátorokra vagy ellenőrzési eljárásokra. Az önkormányzati megvalósítás egyenetlen, az ellenőrzés és végrehajtás gyenge, és az intézményi koordináció továbbra is széttagolt. Észak-Macedónia legfontosabb átvehető tanulsága az akadálymentesség, az egyenlőség és a társadalmi részvétel közötti erős kapcsolat; fő reformprioritása pedig a meglévő kötelezettségek operacionalizálása világosabb szabványok, finanszírozás, elszámoltathatóság és ágazatközi koordináció révén.

Az akadálymentességet továbbra is túl gyakran kivételként vagy kiegészítő intézkedésként kezelik, nem pedig rutinszerű jogi és közpolitikai standardként. Ez szorosan összefügg a tágabb társadalmi attitűddel, ahol a stigma és a kirekesztés továbbra is meghatározza a fogyatékossgal élő személyek mindennapi tapasztalatait az oktatás, a mobilitás, a kultúra, a közszolgáltatások és a közösségi életben való részvétel területén.

A jogi alap már adott. A következő lépés a formális elkötelezettségtől a rendszerszintű megvalósítás felé való elmozdulás, ahol az akadálymentességet a minőség, az egyenlőség és a közfelelősség mércéjeként értelmezik.

5. SZAKPOLITIKAI AJÁNLÁSOK

Az alábbi ajánlások tematikusan kerültek rendszerezésre, nem országok szerint. A céljuk, hogy az összehasonlító elemzés eredményeit gyakorlati szakpolitikai irányokká alakítsák, amelyek nemzeti és helyi szinten is alkalmazhatók.

5.1 Építészeti akadálymentesség

Az építészeti akadálymentességet a közinfrastruktúra és a városfejlesztés alapvető minőségi követelményeként kell kezelni. A kormányoknak el kell fogadniuk vagy meg kell erősíteniük az univerzális tervezés nemzeti szabványait, amelyek alkalmazandók a középületek, közterek, lakhatás, közlekedési infrastruktúra és szolgáltatások esetében. A szabványoknak ki kell terjedniük a fizikai, érzékszervi, kognitív és életkorral összefüggő szükségletekre, és összhangban kell állniuk a releváns európai és nemzetközi keretrendszerekkel, beleértve adott esetben az ISO 21542 szabványt is.

Az akadálymentességet a közberuházások teljes életciklusa során ellenőrizni kell: tervezési jóváhagyás, tervfelülvizsgálat, kivitelezési ellenőrzés, használatbavételi engedélyek és időszakos épületellenőrzések során. A meglévő középületek esetében korszerűsítési kötelezettségeket kell bevezetni, különös tekintettel az iskolákra, önkormányzati épületekre, egészségügyi intézményekre, kulturális intézményekre és közlekedési csomópontokra. Az auditoknak a gyakorlati használhatóságot kell értékelniük, nem csupán a formális műszaki megfelelést, és be kell vonniuk a fogyatékosággal élő személyeket és képviselői szervezeteiket.

Átvehető példa: Szlovákia rávilágít az akadálymentesség korai integrálásának fontosságára a tervezési és építési eljárások során, míg Lengyelország a minősítési rendszerek és a szakértői tanácsadás értékét mutatja be.

5.2 Szabályozási és jogi keretek

Az akadálymentességet az alapjogszabályokba kell beépíteni, nem csupán másodlagos rendeletekbe. Az építési jog, a területrendezés, a közbeszerzés, a közberuházások és az antidiszkriminációs keretrendszerek esetében egyértelmű akadálymentességi kötelezettségeknek, felelős intézményeknek és a meg nem felelés következményeinek kell szerepelniük. A nemzeti jogszabályokat össze kell hangolni az Európai Akadálymentességi Irányelvvel (2019/882/EU irányelv), és az akadálymentességi követelményeket ki kell terjeszteni az épületeken túl a szolgáltatásokra, termékekre és digitális környezetekre is.

A szabályozási kötelezettségeket hiteles végrehajtási mechanizmusokkal kell alátámasztani. A közbeszerzési és közberuházási szabályoknak kötelezővé kell tenniük az akadálymentességi megfelelést a tervezés, szerződéskötés, megvalósítás és végleges átvétel szakaszaiban. A közpénzek, beleértve az EU-finanszírozott projekteket is, nem finanszírozhatnak nem akadálymentes eredményeket. A végrehajtásnak a szankciókat és ösztönzőket egyaránt tartalmaznia kell, például közigazgatási bírságokat a meg nem

felelés esetén, illetve előnyben részesítést vagy dedikált finanszírozást a megfelelőséget biztosító projektek számára.

Átvehető példa: Szlovákia jogi modernizációja – a területrendezési törvény és az építési törvény – felváltotta az elavult kereteket, és egy integráltabb engedélyezési folyamatot vezetett be, amely lehetővé teszi az akadálymentességi szempontok korábbi szakaszban történő értékelését, míg Lengyelország 2019 utáni reformjai azt mutatják, hogyan válhat az akadálymentesség a standard kormányzási eljárások részévé, nem pedig különálló szociálpolitikai intézkedéssé.

Kulcsfontosságú tanulságok a döntéshozók számára:

- Az akadálymentességet az alapjogszabályokba kell beágyazni, nem csupán másodlagos szabályozásokba: az építésügyi, területrendezési és közbeszerzési jog kulcsfontosságú beavatkozási pontok.
- Túl kell lépni az EU-jog formális átültetésén, biztosítva, hogy az akadálymentességi kötelezettségek a tényleges szolgáltatásokra, termékekre és környezetekre is kiterjedjenek a gyakorlatban.
- A közfinanszírozást az akadálymentességi megfeleléshez kell kötni a tervezés és megvalósítás minden szakaszában.
- Erősíteni kell a végrehajtást a rutinszerű közigazgatási eljárások révén, a szankciók és ösztönzők kombinálásával a fenntartható megfelelés elérése érdekében.

5.3 Kormányzás és intézményi koordináció

Az akadálymentesség erősebb intézményi koordinációt igényel a minisztériumok, önkormányzatok, ellenőrző szervek, kulturális és oktatási intézmények, közszolgáltatók és a civil társadalom között. Minden országnak egyértelműen meg kell határoznia, hogy mely hatóság felelős a nemzeti szintű koordinációért, a szakmai iránymutatásért, a monitoringért és a jelentéstételért. Ahol lehetséges, létre kell hozni tárcaközi koordinációs egységeket vagy nemzeti akadálymentességi fókuszpontokat.

Helyiszinten az önkormányzatoknak akadálymentességi koordinátorokat kell kinevezniük, vagy olyan képzett tisztviselőket kell kijelölniük, akik felelősek az akadálymentesség integrálásáért a várostervezésbe, az engedélyezési folyamatokba, a közinfrastruktúrába és a helyi szolgáltatásokba. Ezek a szerepek nem lehetnek pusztán jelképesek; világos feladatkörrel, beszámolási kötelezettséggel és szakmai támogatáshoz való hozzáféréssel kell rendelkezniük.

A fogyatékossgal élő személyek és képviselői szervezeteik részvételét intézményesíteni kell a tervezési, monitoring és értékelési folyamatokban. A konzultációnak a projektszintű együttműködésről a rendszeres és kötelező részvétel felé kell elmozdulnia a köztereket, épületeket, szolgáltatásokat és kommunikációt érintő döntésekben.

5.4 Finanszírozás és megvalósítási mechanizmusok

A fenntartható akadálymentességi szakpolitika stabil finanszírozást igényel, nem csupán jogi kötelezettségeket. Az országoknak dedikált finanszírozási eszközöket kell létrehozniuk az utólagos átalakítások, segítő technológiák, intézményi alkalmazkodások, helyi akadálymentességi tervek, képzések és monitoring rendszerek számára. A finanszírozásnak támogatnia kell mind a fizikai adaptációkat, mind a szervezeti kapacitásfejlesztést, különösen az önkormányzatok és a kisebb közintézmények esetében.

A köz- és EU-finanszírozású beruházásoknak tartalmazniuk kell az akadálymentességet mint jogosultsági és minőségi kritériumot. A megfelelést ellenőrizni kell a tervezési, megvalósítási és értékelési szakaszokban. Az akadálymentességi beruházásokat a gyakorlati használhatóság és a felhasználói élmény szempontjából kell értékelni, nem csupán az építési munkák befejezése alapján.

Átvehető példa: Lengyelország PFRON modellje a régió legerősebb példáját nyújtja a dedikált akadálymentességi finanszírozásra. Magyarország tapasztalata azt mutatja, hogy az EU-finanszírozás javíthatja az akadálymentességet, ugyanakkor rámutat arra is, hogy a projektalapú finanszírozást hosszú távú kötelezettségekkel és monitoringgal kell összekapcsolni.

Az Európai Unió finanszírozása már most is meghatározó szerepet játszott az akadálymentesség fejlődésében a régióban, különösen Lengyelországban és Magyarországon, ahol nagyszabású infrastruktúra-korszerűsítési programok gyorsították fel a fizikai akadálymentességi fejlesztéseket. Ugyanakkor az összehasonlító elemzés azt is megmutatja, hogy az EU-finanszírozású akadálymentességi fejlesztések gyakran projektalapúak és egyenetlenül oszlanak meg. A hosszú távú hatás javítása érdekében az akadálymentességet szisztematikusabban kell integrálni a regionális fejlesztési stratégiákba, a kohéziós politikai programokba és a közberuházási tervezésbe. Ez nemcsak az építési projekteket foglalja magában, hanem a digitális akadálymentességet, a közlekedési rendszereket, az inkluzív oktatást, a közszolgáltatásokat és a kulturális részvételt is.

Végül az akadálymentességi finanszírozást hosszú távú gazdasági és társadalmi beruházásként kell értelmezni, nem csupán szociális kiadásként. Az akadálymentes környezetek növelik a munkaerőpiaci részvételt, javítják az oktatáshoz és közszolgáltatásokhoz való hozzáférést, támogatják az idősödő társadalmak demográfiai ellenálló képességét, és csökkentik a hosszú távú kirekesztés költségeit. Az akadálymentesség integrálása a főáramú közberuházási politikába ezért nemcsak az egyenlőséget és jogvédelmet szolgálja, hanem a szélesebb társadalmi és gazdasági fenntarthatósághoz is hozzájárul.

5.5 Monitoring és elszámoltathatóság

A jogi kötelezettségeket olyan rendszereknek kell kísérniük, amelyek mérik az előrehaladást és láthatóvá teszik az intézményi teljesítményt. Nemzeti akadálymentességi mutatókat kell bevezetni, amelyek nyomon követik az akadálymentességet a középületekben,

köztérekben, közlekedésben, digitális szolgáltatásokban, oktatásban, kultúrában és a közigazgatásban. A mutatóknak lehetővé kell tenniük az összehasonlítást az önkormányzatok és ágazatok között, és tükrözniük kell a szolgáltatások gyakorlati használhatóságát különböző fogyatékkal élő személyek számára.

Az első prioritás a nemzeti akadálymentességi mutatók bevezetése. Ezeknek lehetővé kell tenniük a kormányok és közintézmények számára, hogy nyomon kövessék, javul-e az akadálymentesség a gyakorlatban, nem csupán papíron. A mutatóknak kulcsterületeket kell lefedniük, például a középületeket, köztéretet, közlekedést, digitális szolgáltatásokat, oktatási intézményeket és a kulturális részvételt. Emellett tükrözniük kell a szolgáltatások és környezetek gyakorlati használhatóságát különböző fogyatékkal élő személyek számára. A négy résztvevő ország számára ezek a mutatók megkönnyítenék az előrehaladás összehasonlítását az önkormányzatok és ágazatok között, a hiányosságok azonosítását, valamint a nemzeti szakpolitikák összehangolását az EU szélesebb egyenlőségi, befogadási és akadálymentességi irányvonalával.

A második prioritás a nyilvános jelentéstételi rendszerek kialakítása. A minisztériumoknak, önkormányzatoknak és közintézményeknek rendszeres és hozzáférhető jelentéseket kell publikálniuk a megvalósítás állapotáról, beleértve a megvalósult fejlesztéseket, a fennmaradó akadályokat és a tervezett korrekciós intézkedéseket. A nyilvános jelentéstétel erősítené az átláthatóságot, és segítene az akadálymentességet általános elkötelezettségből látható közfelelősséggé alakítani. Ezzel párhuzamosan minden országnak biztosítani kell hozzáférhető panasz- és visszajelzési mechanizmusokat, amelyek révén az állampolgárok jelezhetik az infrastruktúrában, szolgáltatásokban vagy kommunikációban tapasztalt akadályokat. Ez mind a négy ország számára releváns, ahol az elemzés szerint a végrehajtás túl gyakran egyéni kezdeményezéstől függ, nem pedig rutinszerű közigazgatási utánpótlástól.

A harmadik prioritás a független ellenőrző szervek megerősítése. Az egyenlőségi testületek, antidiszkriminációs bizottságok, ombudsmani intézmények és hasonló mechanizmusok erősebb szerepet kell, hogy töltsenek be a rendszerszintű akadályok monitorozásában, az intézményi teljesítmény felülvizsgálatában és ajánlások kibocsátásában. Szerepük különösen fontos ott, ahol az ellenőrzési rendszerek gyengék vagy következtelenek. A független felügyelet hozzájárulhat ahhoz, hogy az akadálymentességet ne csupán technikai kérdésként kezeljék, hanem jogi, egyenlőségi és megfelelési kérdésként a nemzeti kötelezettségek és az uniós szabványok tükrében.

Végül a monitoring rendszereknek tartalmazniuk kell a fogyatékkal élő személyek és képviselői szervezeteik közvetlen részvételét. Észak-Macedóniában, Lengyelországban, Magyarországon és Szlovákiában ez javítaná a monitoring minőségét és hitelességét azáltal, hogy az értékelések valós tapasztalatokon alapulnak, nem

csupán formális megfelelésen.

Együttesen a nemzeti indikátorok, a nyilvános jelentéstétel és a független felügyelet segítenék mind a négy résztvevő országot abban, hogy a széttagolt megvalósításból egy következetesebb akadálymentességi rendszer felé mozduljanak el, összhangban a nemzeti felelősségekkel és az európai kötelezettségvállalásokkal.

6. ORSZÁGOK KÖZÖTTI TUDÁSÁTADÁSI MODELL

Az ID: CITIZEN projekt megerősíti, hogy egyik részt vevő ország sem kínál teljes modellt, azonban mindegyik olyan átvehető gyakorlatokat nyújt, amelyek erősíthetik a többi ország akadálymentességi rendszereit. Az alábbi modellt a szakpolitikai döntéshozók számára adaptációs eszközként kell értelmezni, nem pedig az országok rangsoraként.

Ország	Átvehető gyakorlat	Releváns	Szükséges adaptáció
Lengyelország	Dedikált akadálymentességi finanszírozás a PFRON révén; önkormányzati akadálymentességi szabványok; civil szervezeti minősítés és tanácsadói támogatás.	ÉszakMacedónia, Magyarország, Szlovákia	A finanszírozási modell igazítása a nemzeti közpénzügyi és foglalkoztatási rendszerekhez; a nemzeti standardizáció és monitoring erősítése.
Szlovákia	Az akadálymentesség integrálása a területrendezésbe, az építési reformba és a korai engedélyezési eljárásokba.	ÉszakMacedónia, Lengyelország, Magyarország	A jogi integráció összhangba hozása a helyi kapacitásokkal, ellenőrzési eszközökkel és felhasználóközpontú értékeléssel.
Magyarország	Az akadálymentesség beépítése egyes EU-finanszírozású közberuházásokba és magas színvonalú kulturális infrastruktúrába, például a MÜPA Budapest esetében	ÉszakMacedónia, Lengyelország, Szlovákia	A projektalapú megközelítésről való elmozdulás tartós kötelezettségek, korszerűsítési tervek és rendszerszerű végrehajtás irányába
ÉszakMacedónia	Az akadálymentesség erős szakpolitikai keretezése, mint jogi, egyenlőségi és társadalmi részvételi kérdés, kapcsolódva az antidiszkriminációhoz és a várostervezéshez.	Lengyelország, Magyarország, Szlovákia	A jogi kötelezettségek gyakorlati megvalósítása műszaki szabványokon, finanszírozáson, monitoring mutatókon és önkormányzati elszámoltathatóságon keresztül

Ezen gyakorlatok együttes alkalmazása segítheti a négy országot abban, hogy a széttagolt fejlődésből egy rendszerszintűbb és fenntarthatóbb akadálymentességi politika felé mozduljanak el. A legígéretesebb átadható területek: jogi integráció, dedikált finanszírozás, önkormányzati koordináció, civil szakértelem, felhasználói részvétel és mérhető elszámoltathatóság.

7. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS FELHÍVÁS CSELEKVÉSRE

Az ID: CITIZEN projekt bemutatja, hogy az akadálymentesség műszakilag megvalósítható, politikailag releváns és intézményileg realista, amennyiben stratégiai kormányzási prioritásként kezelik. A projekt megállapításai megerősítik, hogy érdemi előrelépés érhető el, ha az akadálymentességet közös közfeladatként kezelik, amelyben a kormányok, önkormányzatok, tervezők, építésszek, szolgáltatók, civil szervezetek és maguk a fogyatékossgal élő személyek is részt vesznek.

ÉszakMacedóniában, Lengyelországban, Magyarországon és Szlovákiában már léteznek fontos jogi és szakpolitikai alapok, azonban a megvalósítás továbbra is egyenetlen, és túlzott mértékben függ egyedi projektektől, helyi kapacitásoktól vagy intézményi jóindulattól. Mind a négy ország rendelkezik jelentős jogi és szakpolitikai alapokkal, mégis az akadálymentesség gyakran széttagolt, következetlenül végrehajtott, vagy egyéni intézményi elköteleződéstől függ. Erősebb koordináció, monitoring, finanszírozási mechanizmusok és elszámoltathatóság nélkül fennáll a veszélye annak, hogy az akadálymentesség deklaratív marad, és nem válik a mindennapi életben mérhető valósággá.

A következő szakasznak a formális elismerésről a rendszerszintű megvalósításra való áttérésre kell összpontosítania. A következő 2–5 évben a kormányoknak és közintézményeknek prioritásként kell kezelniük: az akadálymentesség integrálását az építési, tervezési, közbeszerzési és közberuházási rendszerekbe; harmonizált univerzális tervezési szabványok bevezetését; a meglévő közinfrastruktúra korszerűsítését; a stabil akadálymentességi finanszírozást; az erősebb ellenőrzést és monitoringot; az önkormányzati koordinációs szerepköröket; valamint a fogyatékossgal élő személyek strukturált részvételét.

Az akadálymentességet többé nem szabad kivételként vagy későbbi kiegészítésként kezelni. Mérhető standarddá kell válnia a demokratikus kormányzás, a fenntartható fejlődés és a közéletben való egyenlő részvétel területén.

